

Kvinderne skal frem i arkitekturhistorien

HISTORIE. I starten var de få, men de var der, og deres rolle underbelyses i arkitekturhistorien der hylder det patriarkalske skabergeni. Det råder igangværende forskning bod på

I arkitekturhistorien optræder næsten kun mænd. Langt de fleste arkitekter var da også mænd når man går langt nok tilbage, men med tiden kom der flere og flere kvinder til. Deres rolle har bare været underbelyst i historiebøgerne.

At råde bod på det er formålet med det igangværende projekt 'Kvinder i dansk arkitektur 1925-75'. Det var en periode hvor de første generationer af kvinder kom ind på fagets uddannelser, ikke blot enkelte spredte figurer som før. Med i projektet er også landskabsarkitektur, byplanlægning og indretningsdesign.

„Vi er på udkig efter fotografier, tegninger, ting, notisser, minder og fortællinger som kan være med til at belyse kvinders virke i arkitekturen 1925-1975. Dem vil vi gerne dele på projektets hjemmeside så den bliver en levende platform, et onlinearkiv, da vi ser en mangel i de officielle arkiver,“ forklarer Henriette Steiner. Hun er sammen med Svava Riesto og Jannie Rosenberg Bendsen projektets forskere.

En af dem der har hjulpet, er Nina Rosenkjær der har fortalt om sin mor Ragna Grubb der var arkitekt i 1930'erne. „Det er guld værd og en viden

2020. Hele projektholdet. Fra venstre på gulvet: Mathilde Merolli, Henriette Steiner, Svava Riesto. Fra toppen af trappen: Frida Irving Søtoft, Jannie Rosenberg Bendsen og Liv Løvetand. Foto: Maja Fink.

1927. Også i udlandet er der nyt fokus på kvinder i arkitekturhistorien. I Tyskland blev kvinderne i 20'ernes og 30'ernes Bauhaus-skole fremhævet i flere bøger ved Bauhaus' 100-års jubilæum i 2019. Kvinderne skulle være med på lige fod med mænd i Bauhaus, men de fleste blev henvist til tekstil- og vævværkstedet fordi kvinder - ifølge lederen Walter Gropius - ikke egnede sig til tunge håndværk eller kunne arbejde tredimensionelt! Tekstil- og vævværkstedet, her med 1927-holdet på trappen, blev dog et af Bauhaus' største successer. Nr. 2 fra venstre oppe på trappen er værksteds-meister Gunta Stözl. Foto: Akg-Images/Ritzau Scanpix.

der ellers nemt ville gå tabt,“ forklarer Svava Riesto. Hun understreger at det er ved at være sidste udkald til at få talt med mennesker der husker kvinder der har ydet bidrag til arkitektur dengang. Samtidig er mange af byggerier og anlæg fra perioden under omdannelse. Også derfor skal historien helst skrives nu.

Ikke én persons geni

Kvinderne i faget er ikke lette at spore i arkiverne, bl.a. fordi de ofte ikke har signeret med eget navn. I stedet ligger tegninger under ægtemandens eller tegnestuelederens navn hvis da ikke arkiverne simpelt hen er smidt ud.

Når de kvindelige arkitekter er usynlige, kan det også være fordi de ofte har arbejdet med emner der ikke har påkaldt sig faghistorikernes interesse,

f.eks. parcelhuse, interiører, friarealer og byplaner, eller fordi de var ansat i stat og kommune. Det samme kan siges om mange mandlige arkitekter som dermed også er røget ud af arkitekturhistorien.

For kvinder gælder tillige at flere satte deres karriere på pause eller stop når de blev gift og fik børn. At de ikke har udfoldet sig fagligt i denne livsfase kan også sætte deres indsats i skyggen.

I arkitekturhistorien er der fokus på tegnestueejere der kun var mænd. Tit nævnes kun deres navn selv om mange arkitekter var med, kvinder som mænd. Ragna Grubb har arbejdet på Kaj Gottlobs tegnestue og var med til det vi i dag kun ser som Gottlobs værk.

„Dansk arkitekturhistorie om den moderne periode har hidtil primært været oriente-

ret om nogle få kanoniserede mandlige skikkelser og historier som bliver gentaget. Det har ført til en relativt begrænset forståelse af arkitekturens kunstneriske praksis som i udgangspunktet sættes lig med én persons kreative skaberkraft. Der er behov for alternativer til denne forståelse. Arkitektur kan hverken reduceres til en enkelt persons kreative evner eller til et spørgsmål om form," skriver forskerholdet.

Ambitionen er derfor at bidrage med nye kønsperspektiver og formidle en arkitekturhistorie der inddrager alle der var med og indgik i fællesskaber af folk med forskellig baggrund, også hvad angår

kompetencer og køn. Så lapper man også det skel som historieskrivningen har skabt mellem bygnings-, møbel- og landskabsarkitektur.

I dag er forståelsen af arkitekturens kollektive praksis et alment accepteret grundlag. Arkitekturhistorien har alligevel haft en patriarkalsk forestilling om de kreative mestre. Det giver ifølge forskerholdet „store blinde vinkler i forståelsen af arkitekturens historie.“

Syv damer på én side

De hidtidige publikationer kommer let forbi kvinderne. Tag f.eks. trebindsværket 'Kunstakademiet 1754-2004' fra 2004 der omtaler 7 kvinder

på én side. Det lyder som et perifært hjørne af faget, og overskriften er den ikke videre respektfulde 'Dametur'.

Kvinder fik adgang til Arkitektskolen i 1908 med Agnete Frederikke Laub Hansen og Elise Marie Bahnson som de først indskrevne. Vi hører ikke meget om deres tid på arkitektskolen, men forstår at Laub Hansen var søster til arkitekt Thomas Havning og senere blev gift med arkitekt Henning Hansen. Hun blev husmor og brugte ikke sin uddannelse. I det hele taget handler det meget om hvilke arkitekter de kvindelige arkitekter giftes med hvorefter de stopper.

Bogen skildrer også hvordan arkitektparrene ofte diskuterede hvor svært det var for en kvindelig arkitekt både at være kone, mor og arbejde som arkitekt. Om de mandlige arkitekter havde samme problemer blev ikke anset som et relevant spørgsmål.

Tendensen ses også i anden litteratur. Selv om de fleste arkitekter er mænd, er skævvridningen påfaldende. Tobias

Faber nævner i 'Dansk arkitektur' (1977) 7 kvinder. I 'Med himlen som loft' (2002) løfter Malene Hauxner kvindesagen ved at nå op på 8. Tallene kan endnu ikke relateres præcist til hvor mange mænd og kvinder der tog uddannelserne, men det følger senere i projektet.

Det er ikke fordi der ingen kvinder har været at nævne. Deres bidrag er bare ikke skrevet ind i historien, forklarer forskerholdet. En foreløbig optælling viser at over 60 kvinder har ydet væsentlige bidrag til dansk arkitektur 1925-1975.

Det var ikke kun kvinder der fik afgang fra Arkitektskolen. Det var også kvinder der blev uddannet ved Landbohøjskolen, bl.a. Anka Rasmussen der havde egen praksis og skrev i internationale publikationer i 1930'erne. Og derpå forsvandt ud af historieskrivningen.

Ragna Grubb

Ragna Grubb (1903-1961) tog afgang fra Kunstakademiets Arkitektskole i 1933. Hun var i studietiden og de første to år som arkitekt ansat på tegne-

1937. Ragna Grubb (tv), Karen Hvistendal og Ingeborg Schmidt med deres vinderforslag i boligselskabet FSB's konkurrence om et socialt boligbyggeri. De har bl.a. prioriteret flere kamre frem for en større stue så flere kunne få eget rum. Vinderforslaget blev realiseret i Kantorparken, blok 7, i København. De andre blokke blev tegnet af mænd.

Med de hvide kitler kunne man tro at arkitekterne ser sig som sundhedspersonale. Socialt boligbyggeri blev dengang også i høj grad set som et sundhedsprojekt med lys, luft og hygiejniske installationer. Forklaringen er dog nok at man tegnede op med tusch og pen. Det kunne let give pletter på tøjet, så også mænd brugte kitler. Billedet er retoucheret, her især med skygger og folder i kitlerne. Det gjorde man tit for at tilføre det dengang dårlige avistryk mere kontrast og struktur.

stuer, men etablerede i 1935 egen tegnestue som en af de meget få kvinder i samtiden.

Allerede året før havde hun vundet konkurrencen om Kvindernes Bygning i København der er opført i funkisstil og i jernbeton som det første i Danmark. Ud over konstruktioner var hun også meget optaget af alment boligbyggeri, især for de mindre bemidlede børnerige familier. Hun var fortaler for lejligheder med flere kamre og fik gennemført idéen da hun i 1937 vandt Foreningen Socialt Boligbyggeris konkurrence. Idéen blev realiseret i en boligblok i det nye københavnske kvarter Kantorparken.

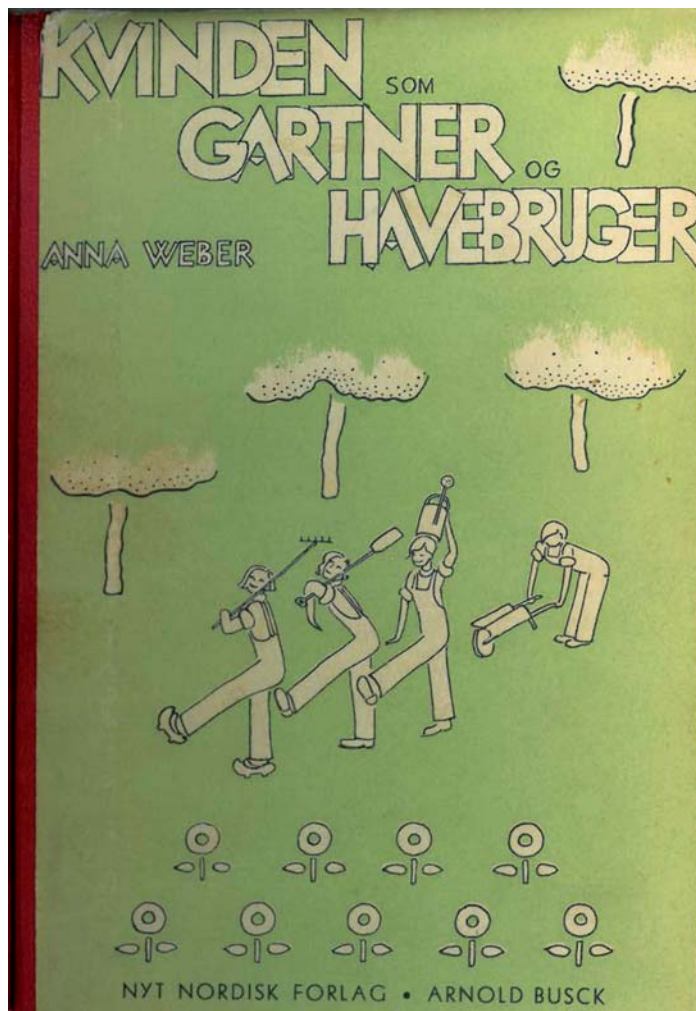
Da Ragna blev gift i 1937 gik hendes karriere næsten i stå. Hendes faglige virke begrænsede sig til enkelte villaer, sommerhuse og ombygninger. „Et faktum som nok ikke var kendetegnende for særligt mange mandlige arkitekter på den tid. Hendes historie peger på nogle spændinger mellem privatliv og karriere og mellem køn og faglig identitet, men også på nogle muligheder for at forene de to roller, her med hjemmekontor,“ hedder det i et projektfarbejde.

Agnete Muusfeldt

En lille generation yngre er Agnete Muusfeldt (1918-1991). Hun var havearkitekt - eller landskabsarkitekt som det hed fra 1968 da faget for længst var vokset fra haverne. Det var i efterkrigstiden et voksende fagfelt der bl.a. tog sig af friarealer ved boligbyggeser og institutioner.

Alligevel er der kun sparsom viden om landskabsplanlægning fra 1925 til 1975. „Særlig er der skrevet særdeles lidt om de mange praktiserende landskabsarkitekter som ikke er en del af en etableret kanon, herunder mange kvindelige landskabsarkitekter hvor Muusfeldt er et vigtigt eksempel,“ skriver forskerne.

Muusfeldt var uddannet gartner og tog havebrugseksamen i 1946. Derefter fik hun arbejde som landskabsarkitekt og blev ved til sent i 1980'erne. Og satte ikke sin karriere på stop trods mand og børn. Hendes virke spænder vidt, men med stort fokus på mang-

1933. Anna Webers undersøgelse af kvindelige gartnere blev udgivet som bog. 'Hvilken klædedragt anser De for den mest hensigtsmæssige for kvindelige Gartnere?' lyder et af spørgsmålene. 62 ud af de 75 der besvarer dette spørgsmål siger 'mandsdragt'. Dermed mener de primært overalls som hende til højrerer. Enkelte siger Plus four som dem kvinden til venstre har på. 'Kvindetøj' er kjole og kittel. Billede fra bogen.

foldigt plantevalg og landskabsarkitektens betydning for børns leg.

Adgang til rekreative landskaber blev set som et væsentligt velfærdsgode, men i en mindre økologisk kontekst end i dag. Her viser Muusfeldt fra 1960'erne af en spirende økologisk interesse og var tidligt ude med en landskabelig håndtering af regnvand. F.eks. i Viemoseparken i Rødovre fra 1968 hvor terrænet leder regnen til en mose.

Anna Weber

Anna Weber (1893-1993) er ældre end Grubb og Muusfeldt. Hun blev ikke arkitekt, men tog en gartneruddannelse og en kandidatgrad i havebrug og var i 44 år på Statens Planteuropatologiske Forsøg.

Hun var meget optaget af kvinders ligestilling, også i politisk sammenhæng. Det fremgår bl.a. af hendes bog 'Kvinden som Gartner og Havebruger' fra 1933. Den bygger på en spørgeundersøgelse blandt 90 kvindelige gartnere og deres mandlige kolleger. Sigtet var at pege på gartneriet som en god uddannelses- og beskæftigelsesmulighed for unge piger. Bogen giver et unikt indblik i tidens arbejdsforhold.

Til spørgsmålene hører om kvinder har chancer som havearkitekter og anlægsgartnere. 41 svarer ja til at de har chancer for at blive havearkitekter - hvad 1 af de 90 i øvrigt er. Weber kommenterer at man som havearkitekt ikke kun skal kende sit bygningsmateriale, planterne, godt, men også have kunstnerisk sans. 24 svarer ja til at de har chancer som anlægsgartnere, men med det forbehold at arbejdet kan være for fysisk krævende. sh

PROJEKTLEDERE

Svava Riesto og Henriette Steiner er begge ph.d., mag.art. og lektor på Sektion for Landskabsarkitektur og Planlægning ved Københavns Universitet.

ERINDRINGSINDSAMLING

Til projektet efterlyses slægtninge, venner mv. der kan fortælle om kvinder der var aktive inden for arkitektur, landskabsarkitektur, byplanlægning og indretningsdesign 1925-1975. Også fotos og tegninger har interesse. Kontakt Jannie Rosenberg Bendsen, 3028 5074, jrb@ign.ku.dk.

KILDER

Artiklen er baseret på noter og forarbejder i projektet Kvinder i dansk arkitektur 1925-75, alle af Svava Riesto, Henriette Steiner, Jannie Rosenberg Bendsen og Mathilde Merolli.